

Liberal Perspektif Yorum

Sayı: 9, Ocak 2017

OLAĞANÜSTÜ DURUMLARIN EKONOMİK ETKİLERİNİN MİNİMİZASYONU:

ŞOK TEDAVİ VE KADEMELİ YAKLAŞIM ALTERNATİFİ

Prof. Dr. Erdal Türkkan

Liberal Perspektif Yorum

Sayı: 9, Ocak 2017

OLAĞANÜSTÜ DURUMLARIN EKONOMİK ETKİLERİNİN MİNİMİZASYONU: ŞOK TEDAVİ VE KADEMELİ YAKLAŞIM ALTERNATİFİ

Prof. Dr. Erdal Türkkan

© Prof. Dr. Erdal Türkkan

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2017

Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin kurumsal görüşünü yansıtmaz.

Prof. Dr. Erdal Türkkan

1966 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye Bölümünden mezun oldu. Fransa'da Grenoble Üniversitesi İktisat ve Hukuk Fakültesi'nden 1970 yılında master, 1974 yılında da devlet doktorası derecesini aldı.1974 yılında Hacettepe Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde öğretim görevlisi oldu. Aynı üniversitede 1979 yılında doçentlik, 1987 yılında profesörlük derecesini aldı. 1997-2003 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi' İİBF de görev yapan ve Endüstri iktisadı, refah iktisadı, mikroekonomi, proje değerlendirme, iktisadi sistemler, Türkiye ekonomisi, KİT ekonomisi, iktisada giriş konularında eğitim tecrübesine sahip olan Erdal Türkkan 2003'de emekliye ayrıldı.

Bu çalışma Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

📍 Turgut Reis Caddesi, No: 15/4 Mebusevleri Çankaya - Ankara

☎ 0312 213 24 00

✉ info@ozgurlikarastirmalari.com

f ozgurlikarastirmalari

🐦 ozgurlikar

Tasarım ve Dizgi:
Liber Plus



İçindekiler

1) Darbe Girişiminin Yarattığı Ekonomik Etkiler	5
2) Darbe Girişimi Sonrasında Baş Vurulabilecek Cezalandırıcı ve Önleyici Alternatif Yöntemler	7
Şok Tedavi Yöntemini Gerekli Kılan Haller	7
Şok Tedavi Yönteminin Temel Özellikleri	8
Kademeli Yaklaşımın Uygulanabileceği Haller	9
3) Şok Tedavi Yönteminin Ekonomik Etkileri ve Fayda Maliyet Karşılaştırması	10
Şok Tedavi Yönteminin Ekonomik Etkileri	10
Şok Tedavi Yönteminin Fayda ve Maliyetleri	12
4) Darbe Girişimi Sonrasında İzlenebilecek Kademeli Yaklaşım Alternatifi	13
Kademeli Yaklaşımın Özellikleri	13
Kademeli Yaklaşımın Mukayeseli Fayda ve Maliyetleri	14



15 Temmuz 2016'da kanlı-başarısız darbe girişiminin ekonomiye etkileri ve özellikle bu etkilerin nasıl en aza indirilebileceği yeterince tartışılmamıştır. Bu yazıda darbe girişiminin ve darbe ile mücadelenin ekonomik etkileri ve mücadelenin etkinliğinden taviz verilmeden bu etkilerin nasıl en aza indirilebileceği tartışılacaktır.

Darbe girişiminin ekonomiye etkilerini iki boyutta ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi bizi darbe girişiminin etkileridir. İkinci boyut ise bizi OHAL rejiminin etkileridir. Bu etkileri belirsizliğin, denetimsizliğin, öngörülemezliğin, güvensizliğin, beşeri zafiyetin ve dış dünya algılamalarının ekonomik sonuçları çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Bu etkilerin en aza indirilmesi konusunda da iki alternatif değerlendirilmesi mümkündür. Bunlardan birincisi halen uygulanan şok tedavi yöntemi (bu yöntem ekstrem OHAL olarak da adlandırılabilir), ikincisi ise kademeli yaklaşımdır. Bu yaklaşımı da kademeli yaklaşım veya yumuşak OHAL olarak da isimlendirmek mümkündür.

1) Darbe Girişiminin Yarattığı Ekonomik Etkiler

Darbe girişiminin ilk etkileri genellikle döviz, faiz, borsa, yabancı sermaye çıkışı ve zorunlu tüketim mali stoklama alanlarında söz konusu olmaktadır. Bu alanlarda darbe girişimi sonrasında kısa zamanda toparlanma olmuştur. Bu açıdan hem darbenin başarısız olması hem Merkez Bankası'nın kriz yönetimi tecrübesinin harekete geçirilmesi (özellikle bankalara ucuz TL verme politikası) hem de darbeye karşı gösterilen halk tepkisinin güçlü olması önemli rol oynamıştır. Ancak darbe girişiminin bazı örtülü olumsuz etkileri devam etmiştir. Bu çerçevede ikinci şok, kredi notunun düşmesi ve yatırım yapılabilir ülke konumunun kısmen kaybedilmesidir. Darbe girişimi ile de yakın ilişkisi olan bu gelişme dış kredilerin faizinin artması, vadesinin kısalması, yabancı sermaye girişinde azalma ve mevcut yabancı sermayenin çıkışının hızlanması gibi istenmeyen sonuçlar yaratmıştır.

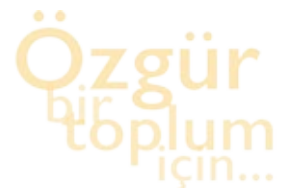
Darbe girişiminin bir diğer önemli etkisi ise, Türkiye'nin darbe yapılabilen ülke imajı çerçevesinde marka değerinin düşmesidir. Marka değerinin düşmesi, güven kaybına dayalı rekabet gücü azalması, yabancı sermaye tercihinin değişmesi, dış kaynak kullanımında daha yüksek bedel ödenmesi, güvenilir partner ve güvenli olmayan tatil destinasyonu imajının yaratılması çerçevesinde değerlendirilebilir.

Darbenin çok önceden haber alınamaması ve devlet güçlerince önlenemesinin de güvensizlik yaratan sonuçlar doğurması ve bu çerçevede ekonomiyi olumsuz şekilde etkilemesi söz konusudur. Darbenin başarılı olma olasılığının yüksek olduğu ve tehlikenin daha geçmediği algısı da geleceğe yönelik güvensizlik ve belirsizliği arttırarak ekonomiyi olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Darbenin kanlı ve saldırgan olması yaşanan şokun uzun süre devam etmesine yol açma etkisine sahiptir. Nihayet önleyici sivil müdahalenin gerçekleşmesi siyasetçiye güven veren önemli bir gelişme olmakla birlikte ekonomik karar birimleri üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Çünkü sivil direniş en azından bazı ekonomik karar birimleri açısından kontrolsüz güç kullanımı anlamına gelen bir tehdit olarak algılanabilir.

Sonuç itibariyle başarısız da olsa kanlı bir darbe girişiminin yapılması yukarıda sayılan tüm etkilerin ortak bir sonucu olarak ekonomik açıdan istenmeyen güçlü bir güvensizlik, öngürülemezlik, kaybetme korkusu, suçlanma korkusu suçluluk duygusu yaratabilecektir. Bu duyguların bir



Darbenin çok önceden haber alınmaması ve devlet güçlerince önlenemesinin de güvensizlik yaratan sonuçlar doğurması ve bu çerçevede ekonomiyi olumsuz şekilde etkilemesi söz konusudur.





sonucu olarak mevcut yatırım ve tüketim projelerin, iptali, küçülmeye yönelik revizyonu veya geciktirilmesi söz konusu olacaktır. Bu etkiler yerli ve yabancı sermaye için, ihracatçılar ve ithalatçılar için ve tüm tüketiciler için geçerlidir. Yukarıda belirtilen koşulların spekülâtif bir ortam yaratması da söz konusudur. Bunlara ilâveten, turist tercihinin negatif etkilenmesi, yurtdışına beyin göçü veya tersine beyin göçünün yavaşlaması da söz konusu olabilecektir. Şüphesiz darbe sürecinin yarattığı çok büyük beşeri kayıplar (ölüler ve yaralılar) ve maddi tahribat da olumsuz etkiler listesinin en başına eklenmelidir.

Diğer taraftan darbe sonrasında vatandaşların uzun bir süre sokaklarda protesto gösterisi yapması, siyasi açıdan anlamlı ve önemli olsa bile ekonomik açıdan olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Buna karşılık siyasi partilerin darbe girişimine karşı ortak tutumu hem siyasi hem de ekonomik açıdan güven sağlayıcı bir husustur.



Darbe sonrasında vatandaşların uzun bir süre sokaklarda protesto gösterisi yapması, siyasi açıdan anlamlı ve önemli olsa bile ekonomik açıdan olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahiptir.

2) Darbe Girişimi Sonrasında Baş Vurulabilecek Cezalandırıcı ve Önleyici Alternatif Yöntemler

Darbe girişiminden sonra suçluları ve destekleyenleri tespit etme ve gelecekte benzer girişimlerin yapılmasını caydırıcı şekilde cezalandırma gereği tartışma konusu değildir. Diğer taraftan darbe girişimi sonrası bir daha darbe olmaması için gereken tedbirlerin alınması gereği herkesin üzerinde uzlaştığı bir zorunluluktur. Burada önemli olan husus, mücadelenin etkinliğinden taviz vermeden bu sürecin olumsuz ekonomik etkilerinin nasıl minimuma indirilebileceğidir. Çünkü darbe girişiminden sonra alınacak tedbirlerin ekonomik etkileri kullanılacak yöntemlere göre önemli ölçüde farklılık gösterecektir.

Darbe girişimi sonrasında esas itibarıyla iki alternatif yöntem söz konusudur. Bunlardan birincisi şok tedavi veya ekstrem OHAL yöntemidir. Bu yöntemin temel özellikleri ve etkileri aşağıda etraflıca açıklanacaktır. Ancak bu yöntemin ayırt edici temel özelliği, belli bir süre için hukukun üstünlüğünün askıya alınmasıdır. Bu çerçevede eşanlı kitlesel ve radikal tedbirlerin hızlı bir biçimde devreye sokulması söz konusudur.

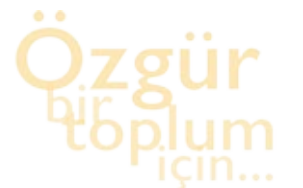
Şok tedavinin alternatifi olan kademeli yaklaşımda (evrimci yaklaşım veya yumuşak OHAL yaklaşımı) ise hukukun üstünlüğünden taviz vermeden kademeli olarak hareket edilmesi söz konusudur. Kademeli müdahalenin yanlışları en aza indirme ve gereğinde düzeltme yapma imkanını vermesi önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Şok Tedavi Yöntemini Gerekli Kılan Haller

Şok tedavi yöntemi genellikle kısa vadeli olumsuz ve yıkıcı etkilerinden endişe duyulan ve düzeltilmesi olağanüstü tedbirleri kaçınılmaz kılan hallerde söz konusu olmaktadır. 15 Temmuz darbe girişiminin de önlenmesine rağmen tekrar edebileceği, bu darbe girişimini yapanların devletin tüm stratejik organlarına yerleşmiş olduğu, sivil sektörde de bu girişimi destekleyen geniş bir kitlenin mevcut olduğu görüşü şok tedavi yönteminin tercihinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer taraftan darbeye önyak olan veya doğrudan destek verenlerin çeşitli yöntemlerle kendilerini kamufle etme eğiliminde olduğu, bu nedenle önleyici tedbirlerde olağanüstü yöntemlere baş vurmanın kaçınılmaz olduğu görüşü de şok tedavi yönteminin tercihinde etkili olmuştur. 15 Temmuz darbe girişiminin çok sayıda ölüme ve yaralanmaya neden olması bir “intikam” refleksinin oluşmasına ve çok sert tedbirlere başvurulması



15 Temmuz darbe girişiminin de önlenmesine rağmen tekrar edebileceği, bu darbe girişimini yapanların devletin tüm stratejik organlarına yerleşmiş olduğu, sivil sektörde de bu girişimi destekleyen geniş bir kitlenin mevcut olduğu görüşü şok tedavi yönteminin tercihinde önemli bir rol oynamıştır.





yönünde bir beklentinin doğmasına da neden olmuştur. Nihayet 17-25 Aralık yolsuzluk iddialarının bir “yargı darbesi” girişimi olarak kabul edilmesi ve bu bağlamda ortaya konulan “paralel yapı” ve “Fethullahçı Terör Örgütü” iddialarının etkin bir biçimde sonuçlandırılması isteği de şok tedavi yönteminin kabulünde rol oynamıştır. PKK ve diğer “terörist” oluşumlarla daha etkin mücadele isteğinin de bu tercihte önemli bir rol oynadığı rahatlıkla söylenebilir.

Şok Tedavi Yönteminin Temel Özellikleri

Şok tedavi veya ekstrem OHAL uygulaması darbeyi yapanların en ağır bir biçimde cezalandırılmasını (mümkünse idam edilmesi), darbeye destek olanların en geniş ve kapsamlı biçimde etkisiz hale getirilmesini amaçlar. Bu süreçte temel hak ve özgürlüklerin askıya alınmasını ve hızlı sonuç alabilmek için hata yapmaktan çekinilmemesini öngörür.

Türkiye’de 15 Temmuz darbe girişiminden sonra ilan edilen OHAL rejimi şok tedavinin bütün özelliklerini göstermektedir. Bu özellikler:

-KHK’lerle gerek yasama organının gerekse yargı organının önemli ölçüde devre dışı bırakılması,

-Halde ve geçmişte darbe girişiminin yaşanmasında etki olduğu düşünülen tüm kurumların kapatılması,

-Silahlı kuvvetlerin emir ve komuta zincirinde köklü değişiklikler yapılarak sivil idarenin kontrol alanının genişletilmesi ve güçlendirilmesi,

-Hedef kitlenin geniş tutulması, bazı muhalif odakları bertaraf edilmesinin de hedeflenmesi ve bu çerçevede üniversiteden çok sayıda öğretim üyesinin atılması,

-Kitlese suçlama ve cezalandırma yoluyla on binlerce kişinin tutuklanması, görevden uzaklaştırılması,

-Mahkeme kararı olmadan veya suç sabit olmadan gelir ve servete el koyma, 500 ü aşkın şirketin TMSF’ye devri ve kayyum atamaları,

-Gerek bireysel gerekse kurumsal suçlamalarda masumiyet karnesinin göz ardı edilmesi,



Şok tedavi veya ekstrem OHAL uygulaması darbeyi yapanların en ağır bir biçimde cezalandırılmasını (mümkünse idam edilmesini), darbeye destek olanların en geniş ve kapsamlı biçimde etkisiz hale getirilmesini amaçlar.

- Basın özgürlüğünün kısıtlanması çerçevesinde çok sayıda radyo ve TV'nin kapatılması ve çok sayıda gazetecinin tutuklanması,
- Anayasal rejimin büyük ölçüde devre dışı bırakılması ve AYM'nin KHK'lerle Anayasa ihlaline müdahale etmemesi,
- Nihayet idam cezasının yeniden ihyasının gündemde tutulmasıdır.

Şok tedavi yönteminin en önemli özelliklerinden ve avantajlarından birisi, kısa zamanda sonuç alma imkanını vermesi ve kısa sürmesidir. Türkiye uygulamasının bu açıdan farklılık göstermesi, iki dönem uzatma kararına ilaveten gereğinde daha da uzatılmasının olasılığının yüksek olması söz konusudur.

Kademeli Yaklaşımın Uygulanabileceği Haller

Prensip olarak kademeli yaklaşımı, şok tedavi yönteminin uygulanabildiği bütün hallerde uygulanma potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla bu yöntemin 15 Temmuz sonrasında da uygulanabilmesi söz konusudur. Kademeli yaklaşımın uygulanmasını kolaylaştıran veya mümkün kılan faktörler şunlardır:

- Darbe girişiminin engellenmesi ve girişimde doğrudan rol alan silahlı güçlerin tamamına yakın bir bölümünün ele geçirilmesi,
- Darbe girişimini yaptığı değerlendirilen Gülen Cemaati ile 17-25 Aralık sonrasında çok kapsamlı ve yoğun bir mücadele yürütülmüş ve bu konuda önemli mesafeler alınmış olması,
- Siyasi partilerin darbe girişiminde bulunanların ve yardım edenlerin cezalandırılması konusunda görüş birliği içinde olmaları ve muhalefetin bu konuda tam destek vadetmesi,
- Mevcut Türk hukuk sisteminin terörle ve terör tehdidi ile mücadele konusunda hükümete kapsamlı ve önemli yetkiler vermesi,
- Muhtemel darbe tehditlerine karşı halkın görülmemiş bir mücadele azmi sergilemesi ve bu eğilimin ülke çapında söz konusu olması.

Bu çerçevede teorik olarak kademeli yaklaşımın şok tedavi yaklaşımı kadar etkili olabileceğini ileri sürmek mümkün görünmektedir.



3) Şok Tedavi Yönteminin Ekonomik Etkileri ve Fayda Maliyet Karşılaştırması

Şok Tedavi Yönteminin Ekonomik Etkileri

Yukarıda ana başlıklarla belirtilen şok tedavi veya ekstrem OHAL rejiminin ekonomi üzerinde bazı istenmeyen sonuçlar doğurması yani yüksek maliyetler yaratması kaçınılmazdır. Maliyet hanesine yazılacak bu etkiler şunlardır:

- Riskli yatırımlardan vazgeçirme, yapılabirliğı olan yatırımları geciktirme etkisi;
- Kısa ve orta vadeli yatırımlara yöneltme etkisi;
- Spekülasyona yöneltme ve enflasyonu körükleme etkisi,
- Yerli ve yabancı sermayeyi yurt dışına yönlendirme veya çıkış etkisi;
- İflasları tetikleme etkisi (Alacaklarını tahsil edememe, müşteri kaybı, kredi alamama gibi nedenlerle iflas);
- Tüketimi erteleme ve kısma etkisi;
- Turist akımını sınırlandırma etkisi;
- Geleceğini başka ülkede aramaya yöneltme ve gelecekteki insan sermayesini sınırlama etkisi;
- Rekabetin işlevlerini kısıtlama etkisi (Kaynak tahsisinde etkinlik, teknolojik ilerleme) ve rekabeti devre dışı bırakma etkisi;
- Türkiye'nin marka değerini ve rekabet gücünü düşürme etkisi;
- Sivil ve askeri bürokraside beşeri zafiyet yaratma etkisi (Silahlı kuvvetler başta olmak üzere, emniyette, adalette, yüksek ve orta öğretimde, bürokrasinin her kurumunda ve seviyesinde önemli boşluklar ve zafiyet oluşması) ve buna bağlı olarak güvenilir bürokrat bulma zorlukları ve liyakat sisteminin devre dışı bırakılması zorunluluğı;
- Kayırmacılık alanını genişletici etkiler;

- Aceleyle yapılan haksız tutuklamalar veya işten almalar nedeniyle katlanılan beşeri ve maddi maliyetler;
- Mülke el koymaların haksız yere yapılması halinde yaşanan ekonomik ve sosyal maliyetler,
- Döviz darboğazı yaratma etkisi nedeniyle katlanılacak maliyetler,
- Dış ekonomik ilişkilerde bozulma yaratma etkisi (Bu etki özellikle Avrupa Birliği ile ilişkiler açısından söz konusudur).
- Diğer etkiler.

Yukarıdaki etki ve maliyetlerin bir bölümü darbe girişiminin yarattığı şok nedeniyle ortaya çıkan etkilere benzemektedir. Ancak bu etkilerin daha güçlü ve daha kapsamlı olması ve diğer etkilerle birleşerek güç kazanması söz konusudur.

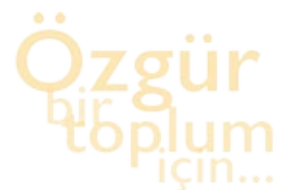
Şüphesiz bu olumsuz etkilerin ve maliyetlerin bir bölümü kısmen telafi edilebilir niteliktedir ve hükümetin muhtemel olumsuz etkileri telafi etme konusunda bazı çabaları olmuştur. Bu çabalar arasında: Cazip teşvik sistemi yaratma; faiz indirimini sağlama; iş dünyası ile görüşerek darboğaz giderme ve güven verme; imaj tamiri için dış dünyayı bilgilendirme; büyük projeler yoluyla rant iştahını ve potansiyelini kabartma; hak ihlallerini en aza indirecek mekanizmalar yaratma; vatandaşı dövizini bozdurmaya teşvik; beşeri zafiyeti liyakatten en az taviz vererek giderme; dış dünyayı daha geniş kapsamlı olarak bilgilendirme çabaları ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan Hükümetin muhalefetten gelecek eleştirileri en aza indirme gibi bir yaklaşım izlediği de görülmüştür.

Şok tedavi yönteminin olumsuz etkilerinin başka faktörlerin eklenmesiyle güçlenmesi de söz konusu olmuştur. Bu açıdan Türkiye'nin Irak ve Suriye'de başlattığı askeri operasyonlar, büyük kentlerde yaşanan terör olayları başlı başına ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilecek önemde ve mahiyettedir.

Nihayet şok tedavi yönteminin uygulandığı bir OHAL döneminde, başkanlık sistemine geçişi öngören stratejik bir referanduma gidilmesine yol açan yeni bir uzatma kararının alınması, meşruiyet tartışmalarının ve kalıcı sakıncaların ortaya çıkmasına yol açacaktır.



Şok tedavi yönteminin uygulandığı bir OHAL döneminde, başkanlık sistemine geçişi öngören stratejik bir referanduma gidilmesine yol açan yeni bir uzatma kararının alınması, meşruiyet tartışmalarının ve kalıcı sakıncaların ortaya çıkmasına yol açacaktır.



Şok Tedavi Yönteminin Fayda ve Maliyetleri

Şok tedavi yönteminin ekonomik açıdan bazı olumlu etkilerinin (faydalarının) olması da söz konusudur. Darbeci unsurların bürokrasiden temizlenmesi beşeri bir zafiyet yaratmakla birlikte potansiyel olumsuz gelişmeleri engelleme etkisine de sahiptir. Ancak alternatif yöntemle de gerçekleştirilebilecek bu husus, şok tedavi yöntemine nispi bir üstünlük kazandırmaktadır. Diğer taraftan şok tedavinin yol açtığı öç alma duygularının, uzun vadede ek tahribata yol açması olasılığı da hesaba katılması gereken bir maliyet unsurudur.



Herhalde şok tedavi yönteminin zaman içinde sağladığı ek faydalar hızla azalırken, yol açtığı ek maliyetler hızla artacaktır. Dolayısıyla çok kısa vadede (3 ay) Fayda / Maliyet oranı yüksek olan bir şok tedavi rejiminin zaman içinde (uzatmalar halinde) kabul edilebilirlik özelliğini kaybetmesi söz konusudur.

Şok tedavi konusundaki fayda maliyet analizinde şayet bu tedbirler alınmış olsaydı ve yeniden başarılı veya başarısız bir darbe girişimi yapılabilseydi ortaya çıkabilecek olan maliyetleri de göz önüne almak gerekecektir. Ancak bu maliyetler şok tedavi yönteminin fayda hanesine yazılacaktır. Türkiye’de şok tedavi yönteminin tercih edilmesinde “etkin olmayan mücadele maliyeti” olarak tanımlayabileceğimiz bu maliyet önemli bir rol oynamıştır.

Etkin olmayan mücadele maliyetinin de fayda hanesine eklenmesi halinde şok tedavi yönteminin Fayda / Maliyet oranının bire yakın hatta birden büyük olması olasılığı vardır. Ancak bu değerlendirme şok tedavi yöntemi dışında etkin bir yöntemin olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Şayet aynı derecede etkili alternatif bir yöntem var ise şok tedavi yönteminin Fayda / Maliyet oranının birden küçük olması, yani maliyetlerinin faydalarından yüksek olması söz konusu olacaktır. Çünkü bu durumda etkin olmayan mücadele maliyetinin şok tedavi yönteminin fayda hanesine eklenmesi söz konusu olmayacaktır. Bu sonuç da alternatif yöntem konusunun önemini arttırmaktadır.

Herhalde şok tedavi yönteminin zaman içinde sağladığı ek faydalar hızla azalırken, yol açtığı ek maliyetler hızla artacaktır. Dolayısıyla çok kısa vadede (3 ay) Fayda / Maliyet oranı yüksek olan bir şok tedavi rejiminin zaman içinde (uzatmalar halinde) kabul edilebilirlik özelliğini kaybetmesi söz konusudur.

4) Darbe Girişimi Sonrasında İzlenebilecek Kademeli Yaklaşım Alternatifi

Kademeli Yaklaşımın Özellikleri

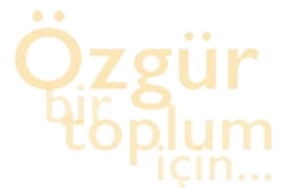
Darbe girişimi sonrasında izlenecek yöntemler konusu “bir sorun çözerken ondan büyük sorunlar yaratmama” ilkesi çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir hastalığın tedavisinde kullanılan yöntemin yan etkilerinin hastalıktan daha tehlikeli sonuçlar yaratmaması gerekir. Bu nedenle her hastalığın tedavisinde kullanılabilir alternatif yöntemler tartışılmadan tedaviye geçilmemelidir. Türkiye’de 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında alınacak tedbirler gereği kadar tartışılmamış, en azından darbe girişimin yapılmasından ve ilk şok tedbirlerin alınmasından sonra izlenecek yöntemde bir değişiklik yapılmasının mümkün olup olmadığı da sorgulanmamıştır.

Darbe sonrasında uygulanacak şok tedavisine en güçlü alternatif kademeli yaklaşım veya yumuşak OHAL’dir. Bu alternatif yaklaşımın temel özellikleri:

- Anayasadaki temel hakların devre dışı bırakılmaması,
- KHK’lere baş vurmadan mevcut yasalarla problem çözme ve gerektiğinde minimal değişiklikler yapma,
- Kuvvetler ayrılığı ilkesine saygı ve idarenin yargının yerini alması,
- Yasama ve yargının yerine yönetimin ön plana çıkarılmaması,
- Hukukun üstünlüğü ilkesine saygı ve bu bağlamda: Suçların bireyselliği, masumiyet karinesine riayet, basın ve ifade özgürlüğünün titizlikle korunması, adil yargılamaya önem verilmesi, açık şeffaf suçlama kriterlerinin kullanılması,
- Mücadelenin uzun zamana yayılması ve bu çerçevede hatalardan geri dönme imkanının yaratılması,
- Uygulamalarının belirli kurallara dayalı ve öngörülebilir olması,
- Kademeli mücadele yaklaşımının şok yönteminden sonra uygulanması halinde kanun hükmünde kararnamele alınan tedbirle-



Türkiye’de 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında alınacak tedbirler gereği kadar tartışılmamış, en azından darbe girişimin yapılmasından ve ilk şok tedbirlerin alınmasından sonra izlenecek yöntemde bir değişiklik yapılmasının mümkün olup olmadığı da sorgulanmamıştır.





rin sadece olağanüstü hal dönemini kapsayacak şekilde kullanılması ve anayasal denetime tabi olması,

-Rekabetin devre dışı bırakılmaması (Örneğin, bankaların talimatla ortak faiz indirimleri rekabet yasasına açıkça aykırı bir uygulamadır. Aynı şekilde, ihalelerin rekabete açık olmaması ve ihalesiz alımlar yapılmaması önem kazanmaktadır.),

-OHAL'in ne zaman biteceğinin belli olması (Bir an önce normal sürece dönülmesi hedefinin ön planda tutulması öngörülebilirliğin sağlanması ve iyimserliğin yaygınlaşması açısından önem kazanmaktadır.),

Şüphesiz mücadele döneminde yeni sorunlar yaratmama ve özellikle dış müdahaleler konusunda tedbirli davranma önemli hususlardır. Bu bağlamda başkanlık tartışmaları gibi belirsizlik yaratabilecek siyasi ve ekonomik hamlelerden kaçınılması gerekmektedir.

Kademeli Yaklaşımın Mukayeseli Fayda ve Maliyetleri



Darbe ile mücadelede kademeli yaklaşımın kullanılması bir yandan darbeye karşı etkin bir mücadele yapılırken, diğer yandan rekabetçi piyasanın korunması sağlanacak ayrıca ülke imajını yükseltme imkanı da değerlendirilmiş olacaktır.

Rekabetçi piyasa ekonomisinin en büyük düşmanı olan belirsizliğin azaltılması darbe girişimleriyle mücadelenin etkin bir biçimde yapılmasının da önemli bir koşuludur. Darbe girişimiyle güvensizlik ve belirsizlik yaratarak mücadele çok önemli yan maliyetleri olan bir yöntemdir. Bu açıdan darbe ile ekonomik sorunların derinleştiği hatta krize dönüştüğü bir ortamda mücadele edilmesinin zorlukları ortadadır.

Darbe ile mücadelede kademeli yaklaşımın kullanılması bir yandan darbeye karşı etkin bir mücadele yapılırken, diğer yandan rekabetçi piyasanın korunması sağlanacak ayrıca ülke imajını yükseltme imkanı da değerlendirilmiş olacaktır.

Kademeli veya evrimci yaklaşıma yapılan en önemli eleştiri, bu yöntemin darbe girişimiyle mücadelede şok tedavi yöntemi kadar etkili olmamasıdır. Bu iddia belli bir hastalığın sadece ameliyatla iyileştirilebileceği, diğer tedavi yöntemlerinin aynı derecede hatta daha fazla etkili olamayacağı iddiasına benzemektedir. Aynı şekilde şok tedavinin üstünlüğü iddiasını, sosyal sorunların en etkili çözümünün sınırlandırılmamış güç kullanmak olduğu benzetmesiyle de ilişkilendirmek mümkündür. Kademeli yaklaşım çerçevesinde de gerekli göz altılarının, tutuklamaların ve diğer tedbirlerin alınması mümkündür. Yalnız burada hukukun üs-

tünlüğüne, kuvvetler ayrımı ilkesine vs. uyularak bu kararların alınması söz konusudur. Kademeli yaklaşımda da gerektiğinde yasal boşlukların doldurulması imkanı vardır. Ancak burada Meclis devre dışı bırakmadan sonuca ulaşılması söz konusudur. Bu çerçevede hem daha az hata yapılması hem de bir kanunsuzluğu önlerken başka bir kanunsuzluğa başvurulmaması imkanı değerlendirilecektir. Kademeli yaklaşım, yapılacak bir gözaltının insan haklarına ve hukukun üstünlüğü ilkesine uyularak yapılmasını öngörür. Şok tedavide ise gözaltı kararlarının genellikle hukuka aykırı bir biçimde şiddet kullanarak yapılması şaşırtıcı değildir. Sonuç itibariyle her iki yöntemde de gözaltı kararı alınabilmekte ve gerekli cezalandırma yapılabilmektedir.

Kademeli yaklaşımın en büyük üstünlüğü bugün bir sorunu çözerken gelecek için daha büyük bir sorun yaratılmaması yani sorun çözerken yaratılabilecek sorunların en aza indirilmesidir. Şok tedavinin en zayıf yönü ise bugün bir sorunu çözerken gelecekte daha büyük sorunların yaratılması olasılığının göz ardı edilmesidir. Yine şok tedavi yönteminde kitlesel mağduriyetler yaratılması ve bu yanlışlardan geri dönme imkanının sınırlı olması söz konusudur. Kademeli yaklaşım bir kişiyi haksız olarak cezalandırmanın bir hatta daha çok suçluyu cezalandıramamaktan daha büyük bir hukuki hata olduğu inancına dayanmaktadır.

Şüphesiz bir darbe girişimin sonrasında hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın belli maliyetleri ödenmesi kaçınılmazdır. Ancak en güç durumlarda bile hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin hassasiyetle korunması ilkeleri çerçevesinde hareket edilmesi büyük bir güç ve kendisine güven göstergesidir. Bu yöntemin kullanılmasının ülke imajını yükseltici etkiler yaratması da olasıdır. Nihayet kademeli yaklaşımda gelecekte çok olumsuz etkiler gösterebilecek mağduriyetlerin en aza indirilmesi, kin ve nefrete dayalı kutuplaşmanın sınırlandırılması söz konusudur. Bu yöntemin uygulanması, darbeye mücadele sürecinde toplumsal uzlaşmanın sağlanmasını, olumsuz ekonomik etkilerin sınırlandırılmasını da mümkün kılarak darbe girişimi ile mücadelede etkinliği azaltmadan sosyal maliyetleri düşürme imkanını vermektedir. Sonuç itibariyle Türkiye’de ilk altı aylık şok tedaviden sonra kademeli yaklaşımın veya Fransız tipi bir yumuşak OHAL’in değerlendirilmemesi sosyal maliyetleri, sosyal faydaların çok üzerinde olan bir tercih olmuştur.



Kademeli yaklaşım bir kişiyi haksız olarak cezalandırmanın bir hatta daha çok suçluyu cezalandıramamaktan daha büyük bir hukuki hata olduğu inancına dayanmaktadır.



Liberal Perspektif Yorum

Sayı: 9, Ocak 2017

OLAĞANÜSTÜ DURUMLARIN EKONOMİK ETKİLERİNİN MİNİMİZASYONU: ŞOK TEDAVİ VE KADEMELİ YAKLAŞIM ALTERNATİFİ

Prof. Dr. Erdal Türkkan



📍 Turgut Reis Caddesi, No: 15/4 Mebusevleri Çankaya - Ankara

☎ 0312 213 24 00

✉ info@ozgurlikarastirmalari.com

f ozgurlikarastirmalari

🐦 ozgurlikar